

**Kaynak Tabanlı Turizm Kapsamında Doğal Kaynakların Korunmasına Yönelik Dalyan
Destinasyonunda Örnek Olay İncelemesi: *Caretta Carettalar***

Öğr. Gör. Dr. F. Özlem GÜZEL

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Ortaca Meslek Yüksekokulu,

ozlemmguzel@hotmail.com

Özet:

Turizmin en önemli etkileri yine turizmin öz kaynağı olan doğal çevre üzerindedir. Kaynak tabanlı görüş kuramına dayanan kaynak tabanlı turizmin sağlıklı gelişiminin tamamlanması ve sürekliliğinin sağlanması adına özellikle bu sektörden gelir elde eden mikro ve makro bazda bireylerin/işletmelerin uygulamalarını değerlendirmeleri ve gerekirse faaliyet sistemleri içinde değişiklikleri yapmayı kabullenmeleri gerekmektedir. Bu çalışmanın temel amacı turizmin endemik doğal kaynaklarından birisi olan ve üremek/beslenmek için Dalyan havzasını seçen *Caretta Carettalar*ın turizm faaliyetlerinden gördükleri zararların varlığının tespit edilmesidir. Bu amaçla çevresel süreçle ilgili ve algılara ilişkin veriler elde edebilmek için Dalyan yöresinde doküman inceleme, gözlem ve görüşme yöntemini içeren örnek olay incelemesi gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın sonuç kısmında kaynak tabanlı turizm kapsamında elde edilen bulgulara dayanılarak *Caretta Carettalar*ın korunmasına, bölgede doğal kaynaklara yönelik gerekli bilincin yaratılmasına ve bölgede turizmin geliştirilmesine yönelik yeşil fikirler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kaynak Tabanlı Turizm, Doğal Turizm Kaynakları, Sürdürülebilir Turizm, Dalyan, *Caretta Caretta*.

**A Case Study At Dalyan Destination Through The Protection Of Natural Resources In
The Context Of Resource Based Tourism: *Caretta Caretta***

Abstract:

The most important effects of tourism are occurring again on tourism of which the main source is natural environment. For the completion of the resource-based tourism development and maintaining its continuity, it is inevitable the businesses/peoples obtaining income from this sector at the micro and the macro area to evaluate their applications and to accept making changes in their operating system. The main aim of this study is to evaluate the damages of tourism activity for *Caretta Carettas* choosing the Dalyan basin for

breeding/feeding. For this purpose, a case study containing document review, interview and observation method at Dalyan region was conducted in order to obtain results related with the natural process and perceptions. At the conclusion of the study based on results obtained from case study, green ideas are presented in order to protect the *Caretta Carettas* in region, to create the needed consciousness for natural sources and to progress the tourism in the region in the context of the resource-based tourism.

Key Words: Resource-Based Tourism, Natural Tourism Sources, Sustainable Tourism, Dalyan, *Caretta Caretta*.

Giriş

İnternetin iletişim hayatına girmesi ile birlikte araştıran, inceleyen, sorgulayan, bilinçli, yaşadığı ülkenin, toplumun, evrenin sorumluluğunu da bilerek ve uygulayarak yaşayan bireyler, döneme damgasını vurmaktadır (Kaşıkçı, 2007). Sorumluluk kavramı ile birlikte sosyal değer kavramı ortaya çıkmaktadır. Bradley'e (2005: 82) göre, sosyal değer diğer bireylerin yaşamasını sağlamak için onların yararına duyulan endişeleri ifade etmektedir. Turizmin doğal kaynaklardan beslenmesi durumu göz önüne alındığında Bradley'in (2005) vurguladığı bireyler kavramı genişleyerek '*canlılar*' adını almaktadır. Papatya ve diğerlerinin (2011) vurguladığı gibi, çevre ve doğaya verilen zararların en önemli sorumlularından birisi turizm sektörüdür. Dolayısıyla turizm uygulamalarının gerçekleştirilmesi aşamasında Papatya'nın (2007) belirttiği gibi, tüm adımların tutarlılığının sürdürülebilirlik ve kaynak tabanlı turizm açısından test edilmesi gerekmektedir. Turizm ve rekreasyon faaliyetlerinin doğal alanların sürdürülebilir gelişmesine olumsuz etkiye bulunmaması için, doğal kaynakların sürdürülebilir gelişimi için bir takım kriterlerin belirlenmesi ve uygulanması gerekmektedir (Demir ve Çevirgen, 2006: 13). Bu bağlamda bu çalışmada, *Caretta Caretta*'ların en gözde üreme yerlerinden birisi olan Dalyan bölgesinde turizm faaliyetlerinden gördükleri zararların çevresel süreçlere ve algılara ilişkin etkileri irdelenerek, mevcut kaynak koruma kriterleri değerlendirilecektir.

1. Kaynak Tabanlı Turizm

Kaynak Tabanlı Görüş¹ (KTG) kuramına dayanan kaynak tabanlı turizm, Papatya ve diğerleri (2011: 222) tarafından sürdürülebilir çevre anlayışıyla sosyal/yeşil pazarlama

---

¹ Bkz. PAPATYA, N., (2007). Sürdürülebilir Rekabetçi Üstünlük Sağlamada Stratejik Yönetim ve Pazarlama Odağı Kaynak Tabanlı Görüş -Kavramsal ve Kuramsal Yaklaşım, Asil Yayıncılık, Ankara.

uygulamaları ve fiziksel/fiziksel olmayan kaynak dinamiklerinin etkinleştirilmesinde öncü stratejik uygulama olarak gösterilmektedir. Bu stratejinin çıkış noktası ise, Meydan'ın (1998: 83-84) belirttiği gibi turizmin, diğer sektörlerden farklı olarak doğaya bağımlı, doğal ve yapısal çevreye son derece duyarlı bir sektör olması özelliğinden kaynaklanmaktadır. Bu özelliği dolayısıyla sektörün sağlıklı gelişimi için çevresel etkiler değerlendirilmeli ve temel olumsuzlukların/çevresel etkilerin önlenmesi için yaşam tarzında ve sistemde bir takım değişiklikler yapılmalıdır (Demir ve Çevirgen, 2006: 9). Yeşil/küresel kapitalist sistemin sıfır noktasına yaklaşırken yarattığı mahşerin dört atlısından birisi olarak ekolojik krizin varlığını vurgulayan Papatya ve diğerleri (2011: 223), ekolojik krizin beraberinde sürdürülebilir çevre paradoksunu yarattığını ve turizm faaliyetlerinin kendi geleceğini tehlikeye attığının fark edilmesiyle beraber 'doğanın bir tüketim nesnesi haline dönüştürülmesi' gerçeğinin sürdürülebilir turizm kavramını ortaya çıkardığını belirtmektedirler. Bennett ve Lemelin de (2010: 21), kaynak tabanlı turizmin genellikle diğer doğal tabanlı endüstriler için bir rakip olarak görüldüğünü ve bu rekabetten doğan karmaşıklıkların sürdürülebilir turizm endüstrisinin gelişimini hızlandırdığını vurgulamaktadır. Sürdürülebilir turizm yaklaşımı, turistlerinin ihtiyaçlarını karşılarken, gelecek için fırsatlar yaratmaktadır. Kaynak tabanlı turizm yönetimi kültürel bütünlüğü, çevreyle ilgili süreç ve yaşam destek sistemlerinin işleyişini ve biyolojik çeşitliliği koruyarak geliştirmelidir. Bu amaçların gerçekleştirilmesi için Kahraman'a (1994) göre, doğal, kültürel, ekolojik, biyolojik tüm yenilenen ve yenilenmeyen kaynaklara süreklilik sağlanması ve sürdürülebilir gelişmeye katkı sağlayabilecek etik kuralların saptanması gerekmektedir. Ancak süregelen faaliyetlerinin işleyiş anında, kontrol edilmeyen turizm ve rekreasyon faaliyetleri biyolojik çeşitliliği tehdit eder hale gelmektedir. Erdoğan (2003: 89), hassas ekosistemlerde aşırı/düzensiz turizm gelişiminin ve kalabalığın özellikle hassas bitki ve yaban hayatı türleri üzerinde olumsuz etkiler yaparak bu türlerin zamanla yok olmasına neden olduğunu vurgulamaktadır. Ancak kaynak tabanlı turizmde turistik faaliyetler, doğa tabanlı ve orijinine bağlı çevre içinde yapılmaktadır. Bu yaklaşımda turistlerin faaliyetlere katılma nedenleri kültürel ve doğal çevre hakkında bilgi edinmeyi sağlayan deneyimleri gerçekleştirmektir. Papatya ve diğerlerine (2011: 225) göre, kaynak tabanlı turizm, sürdürülebilir turizmle bağdaşırken, geleneksel turizmden ayrılmaktadır ve bu ayrımlar kaynak tabanlı turizmin geleneksel turizme nazaran yüksek seviyede doğal çevreye bağımlı olması ve turist deneyimlerinin amaç farklılığından kaynaklanmaktadır. KTT'de turist deneyimi amacı doğal ve kültürel çevre ile ilgili öğrenme

duygusuna katkı sağlarken, geleneksel turizmde amaç karların ençoklanması olmaktadır. Sürdürülebilir turizmle bağdaştırılan ve içeriği itibarıyla yazında doğa tabanlı turizm olarak da tanımlanan kaynak tabanlı turizmi, doğaya bağımlı olarak üretilen, kitle turizmine göre daha küçük çaplı konaklama imkanları üreten, daha az turist yoğunluğu barındıran, daha çok yerel yönetim kontrolü altında olan, yöre halkı ve canlıların çıkarlarını koruyan, spesifik alanlarda yapılan, yerel halk ve turistin iç içe olduğu, yöre halkının geçimini sağlarken kitle turizmine göre daha orta seviyelerde ticari amaç güden bir turizm şeklidir. Weaver ve diğerleri de (1999), doğa tabanlı turizm kaynaklarını iklimsel (sıcak/soğuk hava, düşük yağış, meltem, bulut ağı), hidrolojik (okyanus, deniz, göl, akarsu, şelale, buzullar, sulak alanlar, jeotermal su), litosferik (dağ, plaj, kanyon, mağara, fosiller, kumullar, taş), biyotik (bitki, hayvan, böcek, sürüngen, balıklar), gökyüzü ilişik (yıldız, tutulma, yıldız sistemi, kutup ışıkları) olmak üzere beş kategoride sınıflandırmaktadır. Bu kategoriler göz önünde bulundurularak Tablo 1’de görüldüğü gibi kaynaklara bağımlı olarak spesifik kaynak tabanlı alternatif turizm çeşitleri türemektedir.

Tablo 1. Spesifik Kaynak Tabanlı Turizm Çeşitleri

Macera Turizmi	Yelken, Mağara Dalış/Mağara Turizmi, Planör Uçuş, Buz Kayağı, Bisiklet Sürüş, Dağcılık, Yamaç Paraşütü, Safari, Ata Binme, Deveye Binme, Bisiklet Safari
Eko Turizm	Aborjin Turizm, Kuş Gözleme, Doğa İzleme, Doğa Fotoğrafçılığı, Yunus İzleme, Açık Eğitim/Araştırma, Ata Binme, Deveye Binme, Safari, Doğa Yürüyüşü, Bisiklet Safari
3S	Yat Turu, Yelken, Güneşlenme, Sörf, Su Kayağı, Rüzgar Sörfü, Yüzme
Kısıtlandırılmış	Akvaryum, Kuş Kafesleri, Botanik Park, Bahçe Turları, Hayvanat Bahçesi, Yaban Hayatı Parkı
Tüketimle İlişik	Balık Tutma, Avcılık, Mantar Toplama
Sağlık	Çamur Banyoları, Kaplıcalar

Kaynak: Weaver ve diğerleri, 1999: 12.

Herhangi bir destinasyonda kaynak tabanlı turizm verilerinin bulunması destinasyona çekicilik sağlamaktadır. Tisdell ve Wilson’un (2009), Avustralya’da Bundaberg Bölgesinde yaptığı araştırma sonuçları bunu doğrulamaktadır. Araştırmada deniz kaplumbağalarının bölgeye yumurtlamak ve üremek için gelmelerinin turistler için çekicilik oluşturduğu ve ekonomik bir yarar sağladığı ortaya çıkmıştır. Kaplumbağaların olmadığı dönemlerde bu bölge her yıl 8 Milyon Avustralya doları kaybetmektedir. Yapılan anket araştırmasında katılımcıların %85’i bölgeye tekrar geleceklerini belirtmişlerdir. Bölge ziyaretleri esnasında turistlere kaplumbağalar hakkında ve kaplumbağaları tehlike altına sokan unsurlar konusunda da bilgiler sunulmaktadır. Katılımcıların % 98’i bu eğitimler sonrasında kaplumbağaları koruyacaklarını belirtirken, onlar için tehlike arz eden konularda daha dikkatli

davranacaklarını, onlara zarar vermeyeceklerini ve hatta bağışlar yapacaklarını belirtmiştir. Smith ve diğerlerinin (2009) yaptığı araştırmada ise Avustralya'daki Monkey Mia Bölgesinin ikonları olan yunusların bölgede olmaması durumunda ziyaretçi sayılarında düşüşlerin yaşandığı ve ziyaretçilerin memnuniyet düzeylerinde de azalma olduğu gözlenmiştir. Turistler, tur deneyimlerinin en güzel anının yunusları gözleyebildikleri anların olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla yunusların varlığının yerel işletmeler için yarattığı ekonomik değeri göz önünde bulunduran bölge yöneticileri, yunusların korunması hususunda da bilinçli davranmaktadırlar. Doğal kaynakların turizm çekiciliği ve gelir yaratıcı kaynaklar haline gelmesi için bu kaynakların ekosistem içinde, sürekli geliştirilmesi ve sürdürülebilir kullanımı esası göz ardı edilmemelidir. Bu bağlamda Meydan (1998), kaynakların sürekliliğinin sağlanması için alınması gereken önlemler olarak doğal, sosyal ve kültürel çeşitliliğin korunmasını ve değerlerinin arttırılmasını önermektedir. 1980'li yıllarda Brundtland raporu ile popüler olan (Weaver vd., 1999) sürdürülebilir turizm yaklaşımı, esasen 'annelik' fikri etrafında şekillenen, sektörün gelişimini ve kalıcılığını sağlarken, uzun dönemde destinasyonların çevresel, ekonomik ve sosyo-kültürel açıdan negatif etkilerini yok etmeyi amaçlayan bir yaklaşımdır (Buttler, 1993). Bu bağlamda KTT, kapsamında üretilen her bir aktivite sürdürülebilir turizm yaklaşımı örneği haline gelmelidir. Ancak üretilen turistik aktiviteler içinde yer alan turistlerin varlığı Erdoğan'a (2003: 90) göre hayvanlar arasında beslenme ve döllenme gibi davranış faaliyetlerinde değişikliğe ve bozulmaya neden olmaktadır. Örneğin Kuşadası'na bağlı Güzel Çamlı Beldesi'nde bulunan Büyük Menderes Deltası Dilek Yarımadası Milli Parkı'nda piknikçilerin, ziyaretçilerin ve turistlerin yakınına kadar gelen yaban domuzları bulunmaktadır. Kuşadası Eko Sistemi Koruma ve Doğa Sevenler Derneği (EKODOSD) Başkanı Bahattin Sürücü de, burada yaşayan domuzların yaşamları, diğer alanlardaki domuzlardan daha farklı olarak, gündüz insanlardan kaçmadıklarını vurgulamaktadır. Bunun en büyük nedeni olarak da domuzların, piknik yapılan günübürlük kullanım alanlarında ziyaretçilerin aynı kedi-köpek gibi aralarında dolaşan domuzları eliyle beslemelerini göstermektedir. Ayrıca Sürücü, bu davranışın doğru bir davranış olmadığını, elle beslenen domuzların zamanla kendi doğal beslenme alışkanlıklarını yitirerek insanlara yaklaştıklarını ve içgüdüsel olarak bu hayvanların ne yapacaklarının belli olmadığını belirtmektedir (<http://www.medya73.com/>, 10.06.2012). Hawkins ve Gartside'nin (2008), yunus turizmi kapsamında yunusları izleyen araçların yunuslar üzerinde yarattığı etkilere yönelik inceledikleri çeşitli araştırmaların sonuçlarına göre, izleme araçları yunuslarda hızlı yüzme, yüzme yönünü değiştirme, nefes alma şeklinde değişiklikler, araçlar

yaklaştığında akustik sinyal değişikliği, yüzeye çıkış aralıklarında da azalma gibi belli başlı davranışlarında değişiklikler oluşturmaktadır.

Erdoğan (2003: 90), insanların hayvanlara verdikleri zarara ve hayvanların davranış bozukluklarına yönelik önlem olarak turistlerin ziyaret zamanlarında sınırlamalara gidilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Dalyan İztuzu Plajındaki ziyaret saati sınırlandırılması bu açıdan güzel bir önlem örneği teşkil etmektedir. Kaplumbağaların yumurtlama alanlarından birisi olan İztuzu plajında akşam saat 20:00'dan sonra ziyaretler yasaklanmaktadır. Çevreye duyarlı seyahatlerin ve ziyaretlerin yapılması için bu endemik hayvan türlerinin korunması bölge aktörlerinin temel uğraşları olmalıdır. Demir ve Çevirgen (2006: 43-44), koruma alanlarında doğal dengenin korunması için ülkeler tarafından değişik önlemler alındığında bahsederek, örnekler vermektedir. Örneğin yaban hayatının gürültü ve çevre kirliliğinden etkilenmesi dolayısıyla, Yellowstone Milli Park örneğinden yola çıkılarak, ABD milli parklarında kar arabaları yasaklanmıştır.

2. Araştırma Yöntemi

Araştırma yöntemi olarak, nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Nitel araştırma yöntemi, Yıldırım ve Şimşek (2000) tarafından 'alguların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma' olarak tanımlanmaktadır ve bu araştırma tekniğinde 'doğruluğu ya da yanlışlığı test edilmek üzere önceden belirlenmiş bir *kuram veya hipotez*' yoktur. Nitel araştırmalar da çoğunlukla *çevresel süreçle ilgili ve algılara ilişkin veriler*² toplanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2000). Bu araştırma için nitel araştırma yönteminin tercih edilme nedeni bu tanımlamalar doğrultusunda doğal kaynaklar olan ve nesli tehlike altında olan *Caretta Carettelara* yönelik yöre işletmecilerinin algularını ve turizmin oluşturduğu tehlikelerin varlığının bütüncül bir yaklaşım ile ortaya çıkarılmak istenmesidir. Bütüncül yaklaşımın benimsenmesi bağlamında daha ayrıntılı/derinlemesine veri elde etme imkanı sağlayan ve birden fazla yöntemin bir arada kullanılmasına olanak tanıyan örnek olay yöntemi tercih edilmiştir. Örnek olay yöntemleri, belirli bir örnek üzerinde derinlemesine bir inceleme yöntemi olması nedeniyle farklı kaynakların kullanılarak doğru bilgiye ulaşılmaya yarayan bir yöntemdir (Bilim, 2007: 196). Bu yöntemde, gözlem, deneysel yöntemler, ikincil veri yöntemi, mülakat, görüşme ve basılı doküman inceleme gibi bir çok kalitatif yöntemler birlikte kullanılmaktadır (Bilim,

---

² Çevresel veriler, araştırmanın üzerinde yapıldığı toplum, kişi ya da çevrenin sosyal, psikolojik, kültürel, fiziksel ve demografik özelliklerine ilişkindir. Süreç verileri, araştırma sürecinde neler olup bittiğine ve bunun araştırma grubunu nasıl etkilediğine yöneliktir. Algılama verileri ise araştırma grubunun süreç hakkındaki düşüncelerine ilişkindir (Yüksel ve Yüksel, 2004: 150).

2007, Yüksel ve Yüksel, 2004, Özer ve Karakuş, 2012). Durum çalışmalarında sorunların tespitinde araştırmacıların özgür iradelerine göre hareket edebilmesi, format olarak katı kurallara bağımlı olmaması ve genelden özele giden bir yapıya sahip olması gibi bazı güçlü yönler bulunmaktadır (Bilim, 2007). Ayrıca örnek olay yöntemiyle daha hızlı ve açıklanabilir bilgi elde edilmektedir. Bu çalışmada Bilim'in (2007) vurguladığı '*grounded teori yöntemi*' yaklaşım olarak benimsemiştir. Bu teori kapsamında araştırma planı, detayları ve kimlerle görüşme yapılacağı sistematik olarak planlanmıştır. Dalyan Bölgesinde turizm faaliyetleri ve *Caretta Carettalar* arasındaki ilişkiye yönelik algıların ortaya koyulması amacıyla yapılan bu çalışma için grounded teori yöntemi kapsamında sırasıyla birincil verilere ulaşmak için yazın ve basın araştırması yapılmasına, yerinde gözlem yapılabilmesi için Dalyan İztuzu kumsalındaki *Deniz Kaplumbağaları Araştırma, Kurtarma, Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezi*'nin ziyaret edilmesine, konuyla ilgili uzmanlardan bilgi edinebilmek için yerli ve yabancı uzmanların katılacağı *Deniz Kaplumbağaları Rehabilitasyon Çalıştayına* katılımının gerçekleştirilmesine ve son olarak da Dalyan beldesinde faaliyet sürdüren acentacılarla ve teknecilerle görüşülmesine karar verilmiştir.

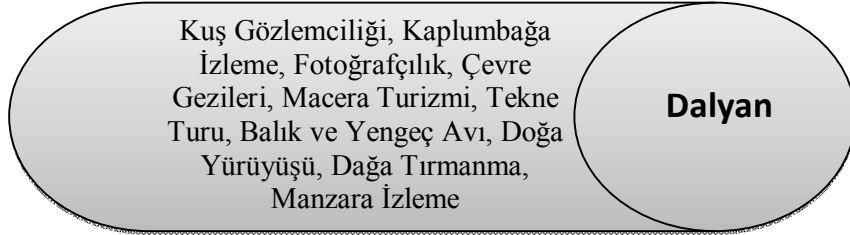
2.1. Araştırma Alanı

Araştırma alanı olarak Muğla ili Ortaca ilçesine bağlı olan Dalyan beldesi seçilmiştir. Özer ve Karakuş'un (2012), destinasyon ürün yaşam döneminin başlangıç aşamasında olması nedeniyle farklı özelliklere sahip olarak betimlediği Dalyan beldesi, Dünya'da soyu tükenmekte olan canlılar listesinde yer alan deniz kaplumbağalarının, yumurtalarını bırakmak için geldiği nadir yerlerden birisidir (<http://www.dalyaninfo.com/>, 10.06.2012). Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı tarafından 2010 yılında yayımlanan nihai raporda belirtildiği gibi Dünya'daki 8 tür deniz kaplumbağasından ikisi (*C. caretta* ve *C. mydas*) Türkiye'nin Akdeniz sahil Şeridi boyunca 20 kumsala çıkararak yumurta bırakmaktadır. Dalyan Belediyesinin hazırlamış olduğu tanıtım kitabına göre, 1,5 metreyi bulan boyları ve 150 kiloyu bulan ağırlıklarıyla Dünya denizlerini dolaşan *Carettalar* 95 milyon yıldır bölgeye yumurtlamak için gelmektedirler. Yosun/balıkla beslenen ve bir seferde 100-170 arası yumurta bırakan *Carettalar*, yumurtlama dönemi öncesinde Mart ve Nisan aylarında toplu şekilde Dalyan deltasına girmektedirler. Mayıs ve Ekim tarihleri aralığını da yumurtlama ve üreme dönemi için bölgede geçirmektedirler. Ancak, 'Türkiye kumsallarında ve kumsallara yakın bölgelerde yapılan deniz faaliyetleri sonucu çok sayıda genç ve ergin (her yıl yaklaşık 50-100 adet) deniz kaplumbağası ölmektedir' (<http://caretta.pau.edu.tr/>, 10.06.2012). Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı 2010 yılı nihai raporuna göre, Bern sözleşmesi ile koruma altına alınan *C.*

Caretta’ların nesli tehdit altında ve *C. Mydas*’ların nesli ise tehlike altındadır. Türkiye, bioçeşitliliğin korunması amacıyla birçok uluslararası sözleşmelere taraf olmuş bir ülkedir. Bu sözleşmeler neticesinde doğal alanların ve bu alanlardaki kültürel ve tarihi mirasın yok olmaması, gelecek nesillere bozulmamış bir biyolojik miras bırakabilmek ve sürdürülebilir kalkınmayı sağlayabilmek amacıyla “*Özel Çevre Koruma Bölgeleri*” ilan edilmiştir (Demirel, 2005). Dalyan Bölgesi Bakanlar Kurulu’nun 12.06.1988 tarihli ve 88/13019 sayılı kararı ile Köyceğiz-Dalyan Özel Çevre Koruma Bölgesi olarak ilan edilmiştir (Özer ve Karakuş, 2012).

Özer ve Karakuş (2012), sektör aktörleriyle yaptıkları görüşmeler sonucunda Dalyan bölgesinde doğal, kültürel ve tarihi çekicilikleri şu şekilde sıralamaktadır; İztuzu sahili, kaplumbağalar, Kaunos Antik şehri ve kaya mezarlar, kaplıcalar, çamur banyoları, bitki örtüsü, kanallar ve sazlıklar, dalaman çayı, ağla yaylası ve kuş/böcek türleri. Şekil 1’de KTT kapsamında özel ilgi turizmiyle ilişkilendirilmiş Dalyan yöresinde gerçekleştirilebilecek turizm olanakları yer almaktadır. Şekil 1’de yer alan turizm çeşitleri bazen birbirlerini desteklerken, aynı zamanda doğrudan/dolaylı olarak birbirlerine zarar da verebilmektedir.

Şekil 1. KTT Kapsamında Dalyan’da Yapılabilecek Turistik Aktiviteler

‘Köyceğiz-Dalyan Özel Çevre Koruma Bölgesi’ sınırları içerisinde yer alan Köyceğiz Gölü ve Dalyan Kanalları; zengin biyolojik çeşitliliği ve hassas ekosisteme sahip kanal ve lagünlerle, doğal olarak denizle buluşan ve dünyada ender rastlanan 7 gölden birisidir (<https://www.bayindirlik.gov.tr/>, 13.06.2012). Başkale ve diğerleri (2003: 22), sazlık alanlardan oluşmuş bir lagün sisteminden meydana gelen Dalyan Kanalı’nın balık popülasyonu bakımından zengin olduğunu belirtmektedir. Bu özelliğinden dolayı Dalyan kanalı deniz kaplumbağalarının temel beslenme kaynağı haline gelmektedir. Ancak bu durumda kanaldaki teknelerin varlığı kaplumbağalar için tehlike haline gelebilmektedir. Dalyan’daki eşsiz güzellikleri görmek isteyen bölge ziyaretçilerinin çoğunluğu kanallarda seyreden ve yöre halkının da önemli bir gelir kaynağı olan gezi teknelerini kullanmaktadır. ‘Yapılan tetkikler sonucunda göl ve kanal sisteminde; 359’u ticari, 34’ü balıkçı ve 98’i ise özel olmak üzere toplam 491 kayıtlı tekne bulunduğu ortaya çıkmıştır’ (<https://www.bayindirlik.gov.tr/>, 13.06.2012).

2.2. Araştırma Bulguları

Dalyan beldesinde turizm faaliyetleri ve doğal turizm kaynakları olan deniz kaplumbağaları arasındaki ilişkinin geniş kapsamlı ve ilişkişel olarak elde edilmesi için sistematik olarak 'grounded teori yöntemi' ile planlanan ve bu doğrultuda görüşme, gözlem ve basın/doküman analizi veri toplama teknikleri ile elde edilen bulgular 'açıklayıcı, tanımlayıcı ve betimleyici sözel ifadelerden oluştuğu için elde edilen araştırma bulguları betimleyici ve açıklayıcı olarak' raporlaştırılmıştır (Özer ve Karakuş, 2012).

Literatür taramasının ardından 30-31 Mayıs 2012 tarihleri arasında yapılan doküman araştırmasında *Caretta Carettalara* yönelik son beş yıl içerisinde yapılan gazete haberleri taranmıştır. Doküman araştırmasında Muğla ve ilçelerinde, Antalya ve ilçelerinde, İzmir ve ilçelerinde, İskenderun Körfezi, Silifke ve Ayvalık'ta çeşitli kaplumbağa ölüm haberlerine rastlanmıştır. Ölüm nedeni olarak basında yer alan haberlere göre, tekne çarpması, poşet yutma ve boyunda ipe boğulma gibi nedenler sıralanırken turizm faaliyetleri dolayısıyla herhangi bir ölüm haberine rastlanmamıştır.

2 Haziran 2012 tarihinde İztuzu Plajında bulunan *Deniz Kaplumbağaları Araştırma, Kurtarma, Tedavi, Rehabilitasyon Merkezi*³ ziyaret edilmiştir. DEKAMER'den edinilen bilgiye göre, merkeze getirilen kaplumbağaların %14'ü pervane kesmesi, %7'si bot çarpması, % 33'ü misina kesmesi/dolanması, % 16'sının olta yutma, % 14'ü dalma sorunu ve % 16'sı diğer nedenlerden dolayı merkeze getirilmiştir. Merkez ile yapılan görüşmede merkez içinde tedavi altında bulunan beş kaplumbağadan üç tanesinin Dalyan kanalında bulunduğu ve kanalda faaliyet gösteren teknelerin pervaneleri ile olta takılması nedeniyle vücutlarının çeşitli yerlerinde kopmalar ve zedelenmeler olduğu bilgisi edinilmiştir.

8-10 Haziran 2012 tarihleri arasında DEKAMER tarafından yapılan Deniz Kaplumbağaları Rehabilitasyon Çalıştayı'na katılım gerçekleştirilmiştir. Çalıştayda yapılan uzman sunumları, görüşleri ve önerileri değerlendirilmiştir. Ayrıca çalıştay kapsamında yerli yabancı uzman katılımcılar ile birlikte Dalyan kanalında tekne turu ile turistik faaliyetler gözlemlenmiştir. Özellikle çalıştaydaki 'kaplumbağalara yönelik deniz ortamındaki tehditler, balıkçılık ve turizm faaliyetleri ilişkisi' başlığı altındaki oturumda kaplumbağaların

---

³ Çevre ve Orman Bakanlığı- Özel Çevre ve Koruma Kurumu, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Dalyan Belediyesi ve Pamukkale Üniversitesi arasında imzalan bir protokol çerçevesinde, Dalyan Kumsalında (Ortaca, Muğla) Deniz Kaplumbağaları Araştırma, Kurtarma ve Rehabilitasyon Merkezi (DEKAMER) faaliyetlerini sürdürmektedir. Çalıştaydan edinilen bilgiye göre, Türkiye'de Pamukkale Üniversitesi, Mustafa Kemal Üniversitesi, Mersin Üniversitesi ve Çanakkale Üniversitelerinde ilgili bölümler tarafından *Caretta Carettalar* hakkında ciddi araştırmalar yapılmaktadır. Yaralanan kaplumbağalar rehabilite edilerek ve markalanarak denize bırakılmakta ve hatta bazıları uydu aracılığıyla izlenmektedir.

beslenmesi ve kanalda tekne trafiğinin azaltılmasına yönelik açılan tartışma ve öneri kısmı bu araştırma için büyük ipuçları ve fikirler sağlamıştır. Farklı kurum ve kuruluşlardan katılan uzmanların yer aldığı çalıştaydan araştırma amacına yönelik edinilen bilgiler şu şekildedir;

Dalyan'daki rehabilitasyon merkezine 2008 ve 2010 arasında 50 yaralı kaplumbağa getirilmiştir. Yaralanma nedenleri ise; misina yaralanması, tekne pervanesi çarpması nedeniyle kabuk ve yüzgeçlerde kesik/kopma, derin kesikler, silahla ateş edilme. Tekne pervanesi çarpması Caretta Carettalar'da sakatlanma ve ölüme yol açmaktadır. Türü tehlike altındaki kaplumbağalar için en büyük tehlike bölgedeki balıkçılardır. Gelen yaralı kaplumbağaların çoğunda görülen kafa travmasının nedeni olarak ağlara takılan kaplumbağaların balıkçılar tarafından kasıtlı olarak yaralandığı düşünülmektedir. Kaplumbağaların kanalda elle beslenmesi, kaplumbağaların yerel su kaplumbağası haline dönüşmelerine neden olurken, göç davranışlarında değişiklik yaratmaktadır. Çalıştayda DEKAMER tarafından uydu ile gözlenen 3 kaplumbağanın tüm yıl aynı yerde kaldığı belirtilmiştir. Ayrıca şuan su tanklarında bakım altında olan kaplumbağalardan bir tanesinde turistleri ısırma davranışları olduğu gözlenmiştir. Kaplumbağanın, bu davranışını turistlerden gelecek yemek beklentisi ile yaptığı düşünülmektedir.

Çalıştaydan elde edilen bilgiler ve uzman görüşleri doğrultusunda sektör çalışanlarına yöneltilecek sorular belirlenmiştir. Rehabilitasyon merkezi ziyareti ve çalıştayda elde edilen bulgular ışığında turizm faaliyetleri kapsamında deniz kaplumbağalarına zarar veren faaliyetler olarak Dalyan kanalında tekne pervanelerinin kaplumbağaları yaralaması ve kaplumbağaların insanlar tarafından elle beslenmesinin olduğu ortaya çıkmıştır. Bu bulgular doğrultusunda Dalyan beldesinde faaliyet göstermekte olan iki acente müdürü ve üç tekne işletmecisi ile 10-11 Haziran 2012 tarihleri arasında görüşme yapılmıştır. Araştırmada gerçek yaşama ait bir takım açıklayıcı özelliğe sahip ipuçlarını yakalayabilmek ve elde edilen bulguların sektör çalışanlarında algılanış biçimlerini ortaya çıkarabilmek için şu sorular yöneltmiştir;

- Dalyan kanalında turist gezdiren teknelerin ve pervanelerinin Caretta Carettalara zarar verdiğini düşünüyor musunuz?

- Geziler esnasında Caretta Carettaların beslenmesi sizce sakıncalı mıdır?

Araştırma konusunun amacı anlatılarak, sorular eşliğinde katılımcıların fikirleri irdelenmiştir. Araştırma soruları ve amacı hakkında seyahat acentası yöneticileri tarafından verilen ve konuyla ilgili açıklayıcı ipuçları sağladığı düşünülen bazı ifadelerin yorumları şu şekildedir;

Tekne turları müşterilerin yaz aylarında severek aldıkları dinlendirici ve eğlendirici özelliği olan turların en başında gelmektedir. Özellikle Dalyan'ın güzelliklerini görmek için İztuzu plajına tekneyle labirent görünümünü andıran kanal üzerinden gidilmektedir. Turistlere, kanalda Caretta Caretta görebilecekleri bilgisi ile tur satışları yapılmaktadır. Katılımcılardan birisi kaplumbağaların elle beslenmesi durumunun kaplumbağaların davranışlarında değişiklik yol açıp açmadığı hususunda bilgisinin olmadığını ancak eğer var ise bunun kanaldaki mavi yengeç satışlarının sahile kaydırılması ile önlenebileceğini belirtmektedir. Tekne ve pervanelerin yarattığı zararlara yönelik soruya yönelik olarak bir katılımcı kanaldaki bazı teknelerin, kanalda daha sık müşteri taşıyabilmek için büyük motor kullandığını ve bu teknelerin tekne boyu ile motor gücü arasında denge kurularak gürültü, dalga oluşumu ve kaplumbağalara çarpmalar önlenebileceği belirtilmiştir. Diğer bir katılımcıda aynı soruya teknelerde kişi sayısı taşıma sınırlaması getirildikten sonra kanal içindeki tekne sayılarında artış olduğunu belirtmiştir.

Araştırma konusunun amacı anlatılarak, sorular eşliğinde katılımcıların fikirleri irdelenmiştir. Araştırma soruları ve amacı hakkında tekne işletmecilerinin verdikleri ve konuyla ilgili açıklayıcı ipuçları sağladığı düşünülen bazı ifadelerin yorumları şu şekildedir;

Tekne gezileri yöre halkının geçim kaynağı haline dönüşse de, bölgede balıkçılık bir diğer geçim kaynağıdır. Katılımcılardan birisi Dalyan kanalı içinde ağ balıkçılığının yasak olmasına rağmen kaçak balıkçılık faaliyetlerinin varlığını olduğunu ve balıkçıların ağlara takılan kaplumbağalara zarar verdiğini belirtmiştir. Diğer bir katılımcı ise bir kaplumbağanın turisti ısırduğuna şahit olduğunu ancak bunun kaplumbağaların beslenmesi ile alakası olup olmaması konusunda emin olmadığını belirtmiştir. Tekne ve pervanelerin yarattığı zararlara yönelik soruya katılımcılardan birisi, öncesinde görüşülen acente yetkilisi gibi tekne taşıma kapasitelerinin tekne büyüklüğüne göre yapılmadığını ve getirilen sınırlama ile birlikte tekne sayılarında artış olduğunu ve dolayısıyla günlük tura çıkan tekne sayılarının artışı ile birlikte kanalda kaplumbağalara çarpma vakalarının yaşanabileceğini belirtmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Nitel araştırma yöntemleri ile elde edilen bulgular eşliğinde bölgeye turist çekici etkisi göz önünde bulundurulduğunda Dalyan'a yumurtlamak için gelen deniz kaplumbağalarının korunmasına yönelik bir takım önlemler alınmalıdır. Yapılan görüşmeler ve gözlemler neticesinde *Caretta Caretta*'ların doğal ve nesli tehlikede olan kaynak olarak korunmasına yönelik bir takım ihtiyaçlar ve/veya öneriler belirlenmiştir. Tekne kullanım kapasiteleri doğrultusunda turist taşıma kapasitesi planı yapılarak, Dalyan Kanalı'ndaki tekne trafiği

azaltılması ve atıl tekne kullanımının önlenmesi gerekmektedir. Özel çevre koruma alanları içinde hızlı motor botların kullanımının yasaklanması, tur yapan teknelerin hız kontrolünün sağlanması ve ileri boyutta bir hız limitinin konulması düşüncesi değerlendirilebilir. Yine özel çevre koruma alanları içinde kaçak balıkçılığın izlenmesi ve özellikle denetim mekanizmasının harekete geçirilmesi, hatta daha ileri boyutta uzaktan algılama sistemi gibi balık avcılığı denetim altyapısının yerleştirilmesi ve işlerlilik kazandırılması üzerinde durulabilir. Bölgede faaliyet gösteren turizm işletmelerine ve yerel halka kaplumbağaların elle beslenmesinin *Caretta Caretta*'ların davranışlarında yaratabilecekleri davranış değişikliklerinin ve zararlarının anlatılması başka bir önlem olarak sunulabilir. Nesli tehlikede olan *Caretta Carettalar* ve özel koruma alanları ile ilgili yöneticiler tarafından, yöre halkına yönelik rehber broşürlerin ve mümkünse görsel iletişim araçları kullanılarak halkın bilgilendirilmesi sağlanabilir. *Caretta Carettaların* önemi, bölgeye sağladığı değerler hakkında ve biyolojik çeşitliliğin korunmasına yönelik yöre halkına ve işletmecilerine sürekli eğitimler sağlanabilir. Bu eğitimler ile özellikle balıkçılar ve bölge halkı *Caretta Carettaların* neslinin tehlike altında olduğu, turizm kaynağı olması ve deniz/çevre temizliği hususunda bilinçlendirilmelidir. Rekabetçi üstünlük sağlama yönüyle kaynakların sürdürülebilirliğini sağlayabilmek adına (Papatya, 2007), bölgedeki kanal etrafındaki otel işletmelerinin ve tekne işletmecilerinin bir takım önlemler alması gerekmektedir. Günlük tekne turlarını gerçekleştiren tekne işlemleri yöneticilerinin Dalyan kanalı ve *Caretta* Kaplumbağalarının üzerindeki etkilerini en aza indirmek adına bilinçlendirilmelidir. Turizmin kaynaklarını bozmadan çevreye duyarlı bir şekilde geliştirilmesi hususunda Tekne Kooperatifi yöneticilerine ve yerel yönetimlere büyük görevler düşmektedir. Tekne işletmecilerine pervane korumasının takılması yasal olarak zorunlu hale getirilememektedir. Ancak tekne işletmecilerine pervane korumasının kullanımının önemi anlatılarak, bu konuda bilinçlenmelerinin sağlanması gerekmektedir.

Dalyan turlarını satan otel rehberlerinin ve acentaların tur satışlarında kullandıkları en büyük dayanaklardan bir tanesi *Caretta Carettaların* gözlenmesi garanti edilmesidir. Deniz altı teknik imkanların yeterli olduğu noktalara su altı kameraları yerleştirilip, büyük görsel iletişim araçları ile belli noktalarda kaplumbağalar, turistlere izletilebilir. Nitekim *Caretta Carettalar*, Dalyan beldesinin çekici faktörlerindedir. Literatür araştırmasında da deniz kaplumbağaları ve yunusların varlıklarının Avustralya'da ziyaretçilerin tatil deneyimlerini zenginleştirdiği gözlenmiştir (Tisdell ve Wilson, 2009, Smith ve dğr., 2009). Bu bağlamda İztuzu sahilinde deniz kaplumbağalarının büyük su tankları içinde canlı olarak görülebileceği *Deniz Kaplumbağaları Araştırma, Kurtarma, Tedavi, Rehabilitasyon Merkezine* yönelik

gerek yerel yönetimler aracılığıyla çevre il-ilçelerde tanıtımları gerekse tur operatörü çalışanları ve otel işletmecileri tarafından otellerde tanıtımları yapılarak merkeze ziyaretçi sayıları artırılabilir. Hatta *DEKAMER* ziyaretleri Dalyan turları kapsamına dahil edilmesi sağlanabilir. Hatta daha ileri boyutta deniz canlıları kültürünün oluşturulmasına katkıda sağlayabilmek adına Dalyan Kasabasında büyük deniz akvaryumları kurulabilir ve ileri boyutta bu akvaryumlar tüm kıyı şeritlerine yaygınlaştırılması sağlanabilir. Ayrıca ziyaretçilere yönelik bir alan araştırması ile birlikte kaplumbağaların varlığının tatil deneyimlerine yönelik katkıları araştırılabilir.

ÖZEL TEŞEKKÜR: *Pamukkale Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Biyoloji Bölümü, Zooloji Anabilim Dalı Öğretim Üyesi ve DEKAMER Müdürü, sayın Prof. Dr. Yakup KAŞKA'ya katkı ve desteklerinden dolayı minnetle teşekkür ederim.*

KAYNAKÇA

- BAŞKALE, E., Y. Kaşka, R. Urman ve Y. Katılış, (2003). Dalyan Kanalındaki (Ortaca-Muğla) Su Samurları Üzerine Gözlemler, *Tabiat ve İnsan*, 37/3, ss.21-25.
- BENNETT, N. ve R. H. Lemelin, (2010). A Critical Analysis of Ontario's Resource-Based Tourism Policy, *Journal of Rural and Community Development* 5, 1/2, ss. 21-3.
- BİLİM, Y. (2007). Araştırma Yöntemi Olarak Vaka Çalışması ve Süreci, Nitel Araştırma: Neden, Nasıl, Niçin?, Editörlü Kitap, Editörler: Yüksel, A., B. Mil ve Y. Bilim., Detay Yayıncılık, Ankara.
- BUTLER, R. W. (1993). Tourism - An Evolutionary Perspective, Eds: J.G. Nelson, R.W. Butler, & G. Wall, *Tourism and Sustainable Development: Monitoring, Planning, Managing*, Waterloo, Canada: Department of Geography Publication Series, University of Waterloo, No.37, ss.29-43.
- BRADLEY, F., (2005). *International Marketing Strategy*, Pearson Education Limited, England.
- DEMİR, C. ve A. Çevirgen, (2006). *Ekoturizm Yönetimi*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- DEMİREL, Ö. (2005). *Doğa Koruma ve Milli Parklar*, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Genel Yayın No. 219, Fakülte Yayın No. 37, KTÜ Matbaası, Trabzon.
- HAWKINS, E. R. ve D. F. Gartside , (2008). *Dolphin Tourism : Impact of Vessels On The Behaviour And Acoustics of Inshore Bottlenose Dolphins (Tursiops Aduncus)*,

- National Library Of Australia Cataloguing-In-Publication Entry, Sustainable Tourism Pty Ltd., Australia.
- KAHRAMAN, N., (1994). Sürdürülebilir Kalkınma ve Turizm, I. Turizm Sempozyumu, DEU Yayınları, İzmir, ss. 137-145.
- KAŞIKCI, E., (2007). Müşteri Odaklı Promosyon Stratejileri, Kaizen Yayıncılık, İstanbul.
- MEYDAN, S., (1998). Sürdürülebilir Turizm Gelişimi ve Güney Antalya Turizm Gelişim Projesi Alanya Yönelik Bir Anket Uygulaması Sonuçları, Gazi Üniversitesi, Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı:1, ss. 82-95.
- ERDOĞAN, N., (2003). Çevre ve (Eko)Turizm, ERK Yayın-Dağıtım, Ankara.
- ÖZER, Ö. ve N. Karakuş, (2012). Dalyan Destinasyonundaki Rekreatif Olanakların Değerlendirilmesi ve Rekreatif Potansiyelin Araştırılması, I. Rekreatif Araştırmaları Kongresi, Nisan, Antalya.
- PAPATYA, N., G. Papatya ve A. B. Hamşioğlu, (2011). Sürdürülebilir Çevre ve Kaynak Tabanlı Turizm: Eğirdir Bölgesine İlişkin Bir Değerlendirme Eleştirel/Yapıcı Bir Yaklaşım, I. Uluslararası IV. Ulusal Eğirdir Turizm Sempozyumu ve Göller Bölgesi Değerleri Çalıştayı, 'Turizmde Yeni Ufuklar' Bildiriler Kitabı, 1-4 Aralık, ss. 221-236,
- PAPATYA, N., (2007). Sürdürülebilir Rekabetçi Üstünlük Sağlamada Stratejik Yönetim ve Pazarlama Odağı Kaynak Tabanlı Görüş -Kavramsal ve Kuramsal Yaklaşım, Asil Yayıncılık, Ankara.
- SMITH, A., D. Newsome, D. Lee ve N. Stoeckl, (2009). The Role of Wildlife Icons as Major Tourist Attractions: Case studies—Monkey Mia Dolphins and Hervey Bay whale Watching, Wildlife Tourism Challenges, Opportunities and Managing The Future, Sustainable Tourism Pty Ltd., Australia.
- TISDELL, C., ve C. Wilson, (2009). Economic, Educational and Conservation Benefits of Sea Turtle-Based Ecotourism: A Study Focused On Mon Repos, Wildlife Tourism Challenges, Opportunities and Managing The Future, Sustainable Tourism Pty Ltd., Australia.
- YILDIRIM, A. ve H. Şimşek, (2000). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- YÜKSEL, A. ve F. Yüksel, (2004). Turizmde Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Turhan Kitapevi, Ankara.

WEAVER, D., B. Faulkner ve L. Lawto, (1999). Nature-Based Tourism In Australia And Beyond: A Preliminary Investigation, Crc Tourism Work-In-Progress Report Series : Report 1, Copyright CRC For Sustainable Tourism Pty Ltd, Australia

Diğer Kaynaklar:

Dalyan Tanıtım Kitabı, (2005). Milyonlarca Yıldır devam Eden Ekosistemdeki Kültür, Doğa ve Tarih Birleşimi Dalyan, Dalyan Belediyesi.

Habitat İle Tür Koruma Ve İzleme Projesi Nihai Raporu, (2010). Göksu Deltası, Özel Çevre Koruma Bölgesi, Kuş Araştırmaları Derneği İktisadi İşletmesi.

<http://www.marketingpower.com/AboutAMA/Pages/DefinitionofMarketing.aspx>, 24.10.2010.

<http://caretta.pamukkale.edu.tr/bilgitakipformu.pdf>, 04.06.2012.

http://www.dalyaninfo.com/Dalyan/dalyan_caretta.html, 10.06.2012.

<http://www.medya73.com/yazdir-1-47988.html>, 09.06.2012.

<https://www.bayindirlik.gov.tr/turkce/sayfa.php?Sayfa=haberduyurudetay&ID=561>,
13.06.2012.

<http://caretta.pau.edu.tr/hakkinda.html>, 10.06.2012.